

PAPER DETAILS

TITLE: TEORIDE VE INGiltere UYGULAMASINDA MAKSİMUM FİYAT YÖNTEMİ (PRICE CAP REGULATION): BRITISH TELECOM ÖRNEĞİ

AUTHORS: Selami SEZGIN,Ibrahim DURSUN

PAGES: 219-232

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1680154>

TEORİDE VE İNGİLTERE UYGULAMASINDA MAKSİMUM FİYAT YÖNTEMİ (PRICE CAP REGULATION): BRITISH TELECOM ÖRNEĞİ

Öğr.Grv.Dr. Selami SEZGİN*
Öğr.Grv. İbrahim DURSUN**

ÖZET

Doğal tekellerde fiyatlama rekabet koşullarındaki fiyatlamadan oldukça farklıdır. Bu nedenle özel fiyatlama sistemine ihtiyaç duymaktadır. Son dönemlere kadar en çok kullanılan yöntem kâr oranı yöntemi idi. Fakat bu sistemin başarısızlığı, yeni bir fiyatlama sistemi ihtiyacını doğurmuştur. Bu sistem maksimum fiyat yöntemidir (TÜFE-X) ve İngiltere’de telekomünikasyon endüstrisinin özelleştirilmesiyle uygulama alanı bulmuştur. Bu çalışmada maksimum fiyat yöntemi kısaca gözden geçirildikten sonra İngiltere deneyimi incelenmiştir. Görülen odur ki, İngiltere’de ki doğal tekellerin özelleştirilmesindeki başarıda bu sistemin rolü çok büyüktür.

ABSTRACT

Pricing the natural monopolies is very different from competitive situation. They need special type of pricing system. The type of regulation most commonly used was rate of return regulation induces firms to use inputs inefficiently. Therefore, an alternative regulatory schemes are needed. The alternative system would be price cap regulation (RPI-X). This system firstly imposed on the British Telecommunications. In this paper, price cap regulation has been briefly reviewed in theory and then analysed under UK experience. It suggests that price cap regulation has an important role on the success of privatisation.

* Afyon Kocatepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü

** Afyon Kocatepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü

I. GİRİŞ

Bilindiği gibi tam rekabet pratikte mümkün olmamaktadır. Piyasalara, özellikle de doğal tekellere sıkça müdahale gerekli olmaktadır. Bunun temel nedeni doğal tekellerin söz konusu olduğu alanlarda rekabetin çoğu zaman etkin olmamasıdır. Bu yüzden ki bu alanlarda kamu girişimleri egemendir. Kamu girişimleri ülke ekonomisinde fiyat ve üretim miktarı açısından gerekli düzenlemelerin yapılabilmesi için önemli rol oynar. Telekomünikasyon, elektrik, su, temizlik işleri, doğal gaz ve diğer bir çok mal ve hizmet kamu girişimini gerekli kılmaktadır. Doğal tekellerle ilgili en önemli sorun; bunların nasıl regüle edileceğidir. Yani, bu tür mal ve hizmetler özelleştirildiğinde devlet bu alanda ne gibi roller üstlenecektir ya da hangi yaptırımları uygulayacaktır? Maksimum fiyat yönteminden önce uygulanan kâr oranı yöntemi (rate of return) kamu girişimlerini olumsuz yönde etkilemiş ve çeşitli sorunları beraberinde getirmiştir¹. Maksimum fiyat yöntemi son yıllarda kâr oranı yönteminin ortaya çıkardığı tatminsizliğin bir sonucu olarak gelişen bir regülasyon yöntemidir.

Bu çalışmada öncelikli olarak doğal tekellerin temel özellikleri kısaca verildikten sonra maksimum fiyat yöntemi tanıtılmış ve İngiltere’de British Telecom uygulaması verilmiştir.

II. DOĞAL TEKEL

İktisadi faaliyetler normalde rekabete dayalı olarak gerçekleşirler. Ancak, monopol piyasası diye bilinen, tek firmanın bulunduğu ekstrem durumlar da söz konusudur. Bu piyasada bir tek satıcı ve çok sayıda alıcı vardır. Bu durum ilk bakışta hoş görülmesine de bazı monopoller doğal olarak oluşur, yani rekabet bazı durumlarda etkinliği sağlayamamaktadır. Doğal tekellerin kendine has özellikleri vardır: Üretim miktarı arttıkça ortalama maliyetler azalır, sabit maliyetler çok yüksek bununla beraber marjinal maliyetler sıfıra yakındır. Demiryolları ve telekomünikasyon bu durumunun tipik örnekleridir. Örneğin, telekomünikasyon endüstrisi bir kez

¹ K. TRAIN (1994) *Optimal Regulation The Economic Theory of Natural Monopoly*, The MIT Press, London s. 317-321

kurulduğunda maksimum kapasiteye ulaşılan dek ilave bir tüketicinin marjinal maliyeti sıfırdır. Ancak bu noktadan sonra marjinal maliyet yükselmektedir. Çünkü telekomünikasyon endüstrisi geniş bir şebeke sistemine ihtiyaç göstermektedir. Bu nedenle maksimum kapasiteden sonraki ilave tüketicinin talebine cevap verebilmek amacıyla kurulacak şebekenin maliyeti, dolayısıyla ilave tüketicinin marjinal maliyeti yüksek olacaktır. Ayrıca, doğal tekeller genellikle büyük sermaye gerektirir. Bu nedenle özel sektörün parasal imkânları sabit maliyetleri karşılamaya yetmez.

III. NİÇİN YENİ BİR YÖNTEM

Son yıllarda kâr oranı yöntemi doğal tekellerin regülasyonunda başarısız olması nedeniyle yeni bir regülasyon yöntemine ihtiyaç duyulmuştur. Özelleştirmenin 1980'li yıllardan sonra doğal tekeller için de yapılmaya başlamasıyla bu ihtiyaç daha da belirginleşmiştir. Bu konuda bir çok öneri olmasına rağmen en fazla uygulama alanı bulan maksimum fiyat yöntemidir ve bu yöntem özellikle telekomünikasyon, elektrik, su, doğal gaz gibi sektörler için uygundur. Bu yöntem Amerika'nın en büyük telekomünikasyon şirketi olan AT&T'de 1989 yılından beri uygulanmaktadır. Ayrıca İngiltere'de elektrik, telekomünikasyon, gaz ve su özelleştirmeleriyle birlikte bu uygulamaya geçilmiştir. Maksimum fiyat yönteminin kâr oranı yönteminden en önemli farkı, kâr düzeyi yerine firmanın fiyatlarının belirlenmesidir. Bu yöntem üretim maliyetlerinin düşmesini teşvik etmektedir. Böylece hem üretici hem de tüketici daha fazla fayda sağlayabilmektedir².

IV. MAKSİMUM FİYAT YÖNTEMİ NEDİR?

Regülasyon teorileri konusunda son yıllarda büyük bir gelişme gözlenmektedir. Maksimum fiyat yöntemi İngiltere'de telekomünikasyon başta olmak üzere özelleştirilen sektörlerde yoğun bir şekilde kullanılmaktadır.

² D. E. M. SAPPINGTON ve D. S. SIBLEY (1992) "Strateging Non-Linear Pricing under Price Cap Regulation," *The Rand Journal of Economics*, 23 (1), s.19

Vogelsang ve Acton (1989) maksimum fiyat yönteminin dört özelliğini şöyle ifade etmektedir³:

- a) Regülatör, “maksimum fiyat” olarak adlandırılan bir fiyat belirler. Düzenlemeye tabi tutulan firma bu fiyatın altında fiyat ya da bu fiyatın aynı bir fiyat tespit edebilir.
- b) Regülatör, farklı ürün tipleri için toplam fiyat belirleyebilir. Bu toplam fiyat gösterge fiyattır ya da ağırlıklı ortalama fiyattır. Firma, gösterge fiyatı ya da ağırlıklı ortalama fiyatı aşmamak şartıyla, bir kısım malların fiyatlarını yükseltmek diğerlerininkini ise düşürmek suretiyle malların fiyatlarını değiştirebilir.
- c) Fiyat göstergeleri, firmanın iradesi dışında gerçekleşen dış etmenlere bağlı olarak tespit edilen değişiklik faktörleri baz alınarak periyodik olarak değiştirilir. Örneğin, gösterge girdi fiyatlarına endekslenebilir.
- d) Maksimum fiyat regülatör tarafından daha uzun aralıklarla yeniden gözden geçirilir ve imkân dahilinde değiştirilir.

Acton ve Vogelsang maksimum fiyat yöntemini şu şekilde açıklamaktadır: Öncelikle, firma en düşük maliyetli girdi bileşimini kullanacak, yani minimum maliyetle üretim yapacaktır; maliyetleri düşürecek en verimli teknolojiyi kullanacak ve eğer maksimum fiyat sabitlenmiş ise maliyetlerde optimal değişikliği yapacaktır. Maliyette sağlanan düşmeler firmanın kârını arttırdığından bu durum etkinliği artırmaktadır. Buna göre, toplam refah, maliyetlerin minimize edilmediği kâr oranı yöntemindeki duruma oranla yükselir. Kâr oranı yöntemi ile karşılaştırıldığında, toplam refahın (tüketici ve üretici refahı) maksimum fiyat yönteminde daha yüksek olduğu gözlenmektedir. Kâr oranı yönteminde maliyeti en aza indirmek gibi bir itici güç yoktur. Çünkü maliyet fiyatlara yansıtılabilmektedir. İkinci olarak, eğer firma birden çok mal üretiyorsa ve bütün ürünleri için bir fiyat indeksi belirlenmişse, firma fiyatlar ve çıktıyı tüketici refahını azaltmadan ayarlayabilmektedir. Bu da toplam refahı artırır.

³ J. P. ACTON ve I. VOGELSANG, (1989) “Introduction”, *The Rand Journal of Economics* 20 (3). ss.369-372

Son olarak regülatör fiyatları, firmanın kârlılığına, kabul edilen maksimum fiyata ve diğer faktörlere göre periyodik olarak aşağı ve yukarı ayarlayabilecektir. Periyodik olarak fiyatların ayarlanması maksimum fiyat yönteminin en önemli özelliğidir. Bu, tüketicinin faydasını artırır, maliyetleri düşürür ve düşük maliyet de tüketiciye yansır.⁴

V. MAKSİMUM FİYAT YÖNTEMİNİN UYGULAMASI: İNGİLTERE'DE TELEKOMÜNİKASYON ÖRNEĞİ

Özelleştirme 1979'dan sonra İngiltere ve Dünyada çok önemli bir konu haline gelmiştir. Bununla birlikte özelleştirmeden sonra özelleştirilen kamu kuruluşlarının nasıl regüle edileceği büyük bir sorun olarak ortaya çıkmıştır. Bu konuda iki önemli fiyat kontrol sistemi vardır. Bunlar kâr oranı ve maksimum fiyat yöntemleridir. Kâr oranı Amerika'da uzun yıllardır bilinen ve uygulanan bir yöntemdir. Maksimum fiyat uygulaması ise teoride bilinmekle beraber ilk geniş uygulama alanını İngiltere'de telekomünikasyon endüstrisinin özelleştirilmesiyle bulmuştur. Bu başlık altında İngiltere'de British Telecom'da (BT) uygulanan fiyatlama yöntemi gözden geçirilmektedir. Bu yöntem Türkiye için özellikle telekomünikasyon alanında fiyatlama için bir örnek teşkil edebilecektir.

Telekomünikasyon endüstrisi yüksek sabit maliyetlere ve dışsalılıklara sahiptir. Bunlar doğal tekel olmanın tipik özellikleridir. Bunun yanı sıra yerel ağ rekabetçi bir nitelik taşıyabilir. Kablosuz telefon teknolojisi telekomünikasyonun doğal tekel özelliğini azaltan teknolojik gelişmelerdir.

1984 Kasımında BT'nin özelleştirilmesi kararı ile birlikte, özelleştirme sonrası fiyatların belirlenmesi, tartışılan bir sorun olmuştur. Hükümet bu tarihlerde özelleştirme ve fiyat düzenlemelerinin yapılma şartları ile ilgili üniversitelerden ve ilgili bilim adamlarından bir rapor düzenlemelerini istemiştir. Sunulan raporlar içinde Littlechild'ın raporu en çok kabul gören rapor

⁴ K. TRAIN (1994) s. 319

olmuştur. Bu rapor, özelleştirmenin geleceği açısından da önemli rol oynamıştır⁵.

Bu dönemde kâr oranı yöntemi dönemin hükümet danışmanı Alan Walters tarafından % 100 vergileme yöntemi olduğu şeklinde ağır eleştiriler almaktaydı. Söz konusu bu yöntem etkinlik ve gelişmeyi hemen hemen hiç teşvik etmemektedir. Bu yöntemin kaynakları israf edeceği ve fazla bürokratik olduğu ileri sürülmüştür. Averch ve Johnson (1962) da kâr oranı yönteminin etkinsiz bir şekilde sermaye işgücü bileşeni kullandığını ifade etmektedir⁶. Bu görüşler yeni bir yöntem geliştirilmesi yönündeki baskıları artırmıştır.

A) LITTLECHILD RAPORU

Hükümet BT'nin monopol yapısını bozmaya karar verdiğinde konu ile ilgili olarak beş kriter belirlemiştir. Bu kriterler:

- a. Tüketicinin tekel tarafından sömürülmesinin önlenmesi
- b. Etkinlik ve geliştirmenin cesaretlendirilmesi
- c. Regülasyon yükünün minimizasyonu
- d. Etkin rekabet şartlarının geliştirilmesi
- e. Satıştan maksimum kârın elde edilmesi

Bu kriterleri sağlayan raporlar yine beş grup altında toplanmıştır. Bunlar açık olmayan kısıt yöntemi (no explicit constraint), çalışma grubu (working group) ya da marjinal kazanç oranı yöntemi (marginal rate of return), kâr tavanı (profit ceiling) yöntemi, çıktı ilişkili kâr toplama (output related profit levy) ve bölgesel tarife indirimi planı (local tariff reduction scheme) yöntemidir⁷. Hükümetin istediği kriterlere uygunluğu açısından

⁵ J. VICKERS ve G. YARROW (1989) "Telecommunications, Liberalisation and The Privatisation of British Telecom", *Privatisation and Regulation: The UK Experience*, Clarendon Press, Oxford. 127-129

⁶ H. AVERCH ve L. JOHNSON (1962) "Behaviour of the Firm Under Regulatory Constraint," *American Economic Review*, 52 (5), s. 1053-1069

⁷ S. C. LITTLECHILD (1983) *Regulation of British Telecommunications' Profitability*, Department of Industry, London

önerilen yöntemler puanlanmıştır. Bu puanlama Tablo 1’de görülmektedir.

TABLO 1.
Fiyatlama Yöntemleri Karşılaştırması

	NEC	MRR	ORPL	PC	LTR
Tüketicinin tekel tarafından sömürülmesinin önlenmesi	5	3	2	4	1
Etkinlik ve geliştirmenin cesaretlendirilmesi	1=	4	4=	3	1=
Regulasyon yükünün minimizasyonu	1	5	4	3	2
Etkin rekabet şartlarının geliştirilmesi	1	5	4	2	2=
Satıştan maksimum karın elde edilmesi	1	4	5	3	1=

Kaynak: S. C. LITTLERCHILD (1983) *Regulation of British Telecommunications' Profitability*, Department of Industry, London

NEC: Açık olmayan kısıt yöntemi

MRR: Marjinal kazanç oranı yöntemi

ORPL: Çıktı ilişkili kar toplama yöntemi

PC: Kâr tavanı yöntemi

LTR: Bölgesel tarife indirimi planı yöntemi

Tablo 1’den de görüleceği üzere Littlechild’ın önerdiği LTR, yani bölgesel tarife indirimi planı önerilenler içinde belirgin bir üstünlüğe sahiptir. İstenilen beş kriterden üç tanesinde birinci sırada yer alırken sadece iki tanesinde ikinci sırada yer almaktadır. Puanların yanında bulunan eşittir işareti ilgili sırayı diğer önerilerle paylaştığını gösterir. Bu sistem sadece yerel telekomünikasyon ağı için öngörülmekle beraber başlangıçta tüm telekomünikasyon sektörü üzerine uygulanmış ve daha sonra özelleştirilen elektrik, su ve doğal gazda da aynı yöntemden faydalanılmıştır. Bu yöntem daha sonra çok kullanılan adıyla TÜFE-X (Tüketici Fiyatları Endeksi-X değeri; RPI-X: Retail Price Index minus X) olarak bilinmektedir. X değeri için başlangıçta önerilen süre beş yıldır ve X değeri hükümet ile özelleştirilen kuruluş arasındaki pazarlıkla belirlenecektir.

B) MAKSİMUM FİYAT YÖNTEMİNİN UYGULAMASI

1. OFTEL

İngiltere’de BT özelleştirildikten sonra fiyatların denetlenmesi ve düzenlenmesi maksadıyla Telekomünikasyon Ofisi adı altında (OFTEL: Office of Telecommunications) bir kurum oluşturulmuştur. Bu kuruluşun 50 personelle çalışması planlanmış, fakat ilk başlangıçta personel sayısı 130’a kadar çıkmıştır. OFTEL’e geniş yetkiler verilmiştir. OFTEL, kablosuz telefon hattı ya da yeni hat açma lisanslarını vermekle yetkilidir ve BT ile hükümet arasındaki ilişkileri düzenler. Özelleştirme sonrasında fiyatların tespiti açısından bu kuruluşun rolü oldukça büyüktür⁸.

2. Fiyat Kontrolü

Regülasyonun en önemli kısmı fiyat düzenlemesidir. BT’nin servislerinin fiyatları ilk beş yıl için TÜFE-3 olarak belirlenmiştir. Bu X rakamı duruma göre düzenli olarak ayarlanacaktır. Bu sistem aşağıdaki şekilde ayrılarak incelenebilir. Düzenleme aralığı, X değerinin ilk belirlenmesi ve sonraki X değeri belirlemeleri, etkinlik ve teşvik, fiyat esnekliği ve tarife basketi. TÜFE-X yönteminde X pozitif veya negatif ve hatta sıfır olabilmektedir. Örneğin, eğer işgücünün birim maliyeti enflasyondan hızlı artarsa X negatif olacak ve TÜFE-X, TÜFE’den büyük olacaktır. X değeri BT için 3 olurken su da yüksek sabit sermaye yatırımları nedeniyle X faktörü TÜFE+5.4 olarak saptanmıştır⁹.

3. Regulator Aralığı

TÜFE-X belirli aralıklarla belirlenmektedir. Buna regülasyon aralığı denir. Eğer bu süre uzun tutulursa üretim etkinliğini teşvik eder. Maksimum fiyat uygulaması teoride sınırsız aralığa sahiptir. Bunun yanında kâr oranı yöntemi fiyatların sık sık gözden

⁸ B. CARSBURG (1991) “Office of Telecommunications,” *Regulators and the Market: An Assessment of the Growth of Regulation in the UK*, Edt. IEA, Institute of Economic Affairs, s. 123-128

⁹ D.GLYNN (1988) “Economic Regulation of the Privatised Water Industry,” *Lloyds Bank Annual Review: Privatisation and Ownership*, Pinter Published, London, s. 84-89

geçirilmesini gerektirir. İngiltere deneyiminde regülatör aralığı planlanandan daha sık değiştirilmiştir. Bu aralık ilk başta 5 yıldır fakat daha sonra dört yıllık aralıklar uygulanmaya başlandı. Bunun yanında elektrik dağıtımı için bu aralık üç yıldan dört yıla çıkarılmıştır¹⁰. Bu aralık su sanayi için 10 yıldır fakat regülatör (su için OFWAT) daha önce yapılması için istekte bulunabilir.

4. X Değerinin İlk Ve Daha Sonra Belirlenmesi

İlk X değeri özelleştirme yapılırken hükümet tarafından belirlenir. Daha sonraki X değerleri ise regülatör tarafından belirlenir. İlk değer belirlenirken herhangi bir kısıtlama yoktur fakat yeniden belirlemede serbestlik çok fazla değildir. BT için ilk X değeri 3 olarak belirlenirken bu ilerleyen yıllarda 7.5'e kadar yükselmiştir. Bu durum tüketici açısından fiyatların artarak ucuzladığını gösterir.

5. Etkinlik Ve Teşvik

Maksimum fiyat uygulaması kâr oranı yöntemine göre fiyatın belirlenmesinde daha geniş serbestiye sahiptir. X'in belirlenmesinde daha fazla serbestlik vardır ve bu sistem ileriye dönüktür. Üretim yerine fiyatlar düzenlendiğinden firma kârını artırmak için maliyetlerini düşürmek zorunda kalmaktadır. Bu da etkinliği artırmaktadır. Ayrıca bu durum teknolojik gelişmeleri de özendirilmektedir.

6. Fiyat Esnekliği

Fiyat esnekliği ile firmanın fiyatlarını serbestçe seçebilmesi kastedilmektedir. Fiyat esnekliği firmaya fiyatı istediği zaman değiştirme imkânı verir. Kâr oranı yöntemi ile maksimum fiyat yöntemi karşılaştırıldığında kâr oranı yönteminin her bir fiyatın ayrı ayrı onaylanmasını gerektirdiği görülmektedir. Her fiyat değişikliği yeni bir tarife ihtiyacı doğurur, bunun yanında maksimum fiyat yöntemi ya da TÜFE-X kuruluşlara büyük fiyat esnekliği imkânı verir. Bu fiyat değişikliği sınırsız değildir. Değişiklik maksimum fiyata ve fiyat sepetindeki ortalama fiyata bağlı olarak yapılabilecektir. Tarife

¹⁰ M. BEESLEY ve B. LAIDLAW (1995) "The Developments of Telecommunications Policy in the UK, 1981-1991," *The Regulatory Challenge*, ed. M. BISHOP, J. KAY ve C. MAYER, Oxford University Press, Oxford, s. 309-320

sepeti bütün ürünleri kapsamayabilir. Örneğin tarife basketi BT'de %57 iken bu oran suda %95 tir. Tarife basketi dışındaki fiyatları kurum istediği gibi belirleyebilir¹¹.

7. Alternatif İki Yöntem: Tarife Basketi Ve Hasıla Toplamı Yöntemi

TÜFE-X yönteminde fiyat kontrolü iki şekilde mümkün olmaktadır. Bunlar tarife basketi ve hasıla toplamı yöntemidir. Tarife basketi yöntemi BT'ye uygulanmıştır. Hasıla toplamı yöntemi ise elektrik ve gazda uygulanmıştır. Bu yöntemde ortalama hasılat toplam çıktıya bölünmektedir. Bu yaklaşım gaz, elektrik gibi kilovat-saat olarak ölçülebilen şeyler için uygundur. Bu nedenle BT'de uygulanamamıştır. BT'de bir fiyat sepeti oluşturulmuştur. Brodlay ve Price (1988) tarife basketinin daha üstün bir sistem olduğunu kanıtlamışlardır.¹²

C) BT'NİN FİYATLAMASI VE KÂRLILIĞI

Ortalama olarak fiyatların 1989'a kadar %3, daha sonra %4.5, %6.25, ve % 7.5 düşmesi istenmiştir. Bu kısıtlar içinde BT göreceli fiyatlarını değiştirebilmektedir. En büyük fiyat düşmeleri ülke içi yoğun saat aramalarda yaşanmıştır. Hat kiralama fiyatları % 2 artarken diğer hizmetlerde % 60'a varan fiyat düşüşleri görülmüştür¹³.

BT'nin fiyat politikası özelleştirmeden sonra değişiklikler göstermiştir. 1985 yılında fiyatlar genel seviyesi %7 artmıştır. Maksimum fiyat ayarlamasının TÜFE-3 olduğu düşünüldüğünde BT'nin fiyat sepeti %4 ile sınırlandırılmış demektir. İlgili yılda hat kiralaları %8.5 artmıştır. Hat kiralaları için belirlenen maksimum fiyat TÜFE+2 idi, ki bu da %9'luk limiti ifade etmektedir. Dolayısıyla artış üst sınırın altındadır. 1986 yılında enflasyon % 2.5 olarak gerçekleştiğinden BT'nin fiyatları değişmemiştir. Fiyatlardaki ilk gelişmeler özelleştirmenin geleceği açısından çok önem taşımaktaydı.

¹¹ M. E. BEESLEY ve S. C. LITTLECHILD (1989) "The Regulation of Privatised Monopolies in the UK," *The Rand Journal of Economics* 20 (3), s. 187

¹² I BRADLEY ve C PRICE (1988) "The Economic Regulation of Private Industries by Price Constraint," *Journal of Industrial Economics*, 37, 86-89

¹³ J VICKERS ve G.YARROW (1989). S. 130-132

D) BT'NİN KÂR ORANI

Regülasyonda bir diğer önemli konu kâr oranıdır. BT'nin kâr oranı 1984-1985 yılları için %18.4 iken bu oran 1985-1986 yıllarında %19.2 olmuştur. 1986-87 yılları içinse % 21.1'dir. OFTEL, BT için kabul edilebilir kâr oranını %19 olarak belirlemiştir¹⁴.

E) TÜFE-X TEŞVİK SİSTEMİNİN ANALİZİ

TÜFE-X yönteminin en fazla desteklenen yönü bu sistemin özelleştirilen kuruluşları üretim teknolojisi ve maliyetlerin düşmesi açısından teşvik etmesidir. Bu durum, sistemin, kâr oranı yönteminden en üstün özelliğini ifade eder. Bununla beraber bu hesaplama her zaman çok kolay değildir. Regülatör ile özelleştirilen kurum arasında çoğu zaman anlaşmazlıklar çıkmaktadır. Bunun temel sebebi sermayenin maliyetini hesaplamadaki teknik güçlüklerdir¹⁵.

¹⁴ J VICKERS ve G.YARROW (1989). S. 135-140

¹⁵ T. GILLAND ve P. WASS (1993) "Introduction," *Regulatory Review 1993*, CIPFA, CRI, London, s. 3-9

TABLO 2.
Özelleştirmeden Bu Yana Maksimum Fiyattaki Değişmeler

TÜFE-3 (1984-1989) 1. İş ve ev hat kiralari 2. Şehir içi ve şehirlerarası arama
TÜFE-4.5 (1989-1991) 1. İş ve ev hat kiralari 2. Şehir içi ve şehirlerarası arama 3. Operatör yardımıyla arama ve numara sorma servisi
TÜFE-6.25 (1993-1997) 1. İş ve ev hat kiralari 2. Şehir içi ve şehirlerarası arama 3. Operatör yardımıyla arama 4. Uluslar arası arama
TÜFE-7.5 (1993-1997) 1. İş ve ev hat kiralari 2. Şehir içi ve şehirlerarası arama 3. Operatör yardımıyla arama 4. Uluslar arası arama 5. Bağlama ücreti

Kaynak: The Office of Telecommunications: Licence Compliance and Consumer Protection, March 1993

SONUÇ

Bu çalışmada doğal tekellerde bir fiyatlama sistemi olan maksimum fiyat yöntemi teorik olarak kısaca açıklandıktan sonra bunun İngiltere telekomünikasyon sektöründeki uygulaması ve uygulama sonuçları kısaca gözden geçirilmiştir. Sonuçlar göstermektedir ki İngiltere’de telekomünikasyon sektörünün özelleştirilmesi tartışmasız başarılı olmuştur. Bu başarıda regülatörün ve fiyatlama yönteminin payı çok yüksektir. Eğer TÜFE-X yöntemi yerine kâr oranı yöntemi uygulansaydı bu başarıyı bulmak mümkün

olmayabilirdi. Bununla birlikte bazı problemler de yok değildir. Birinci olarak; regülatörün yetkileri ve fonksiyonları olması gerekenden çoktur. Regülatör aralığı planlanandan ya da optimalden daha az olarak gerçekleşmiştir.

Sonuç olarak denebilir ki maksimum fiyat yöntemi belirtilen olumsuzluklarına rağmen oldukça başarılı sonuçlar alınmasını sağlamıştır.

KAYNAKÇA

ACTON, J.P. ve I. VOGELSANG. (1989) "Introduction", *The Rand Journal of Economics*.

AVERCH, H. ve L. JOHNSON (1962) "Behaviour of the Firm Under Regulatory Constraint," *American Economic Review*.

AVERCH, H. ve L. JOHNSON. (1962) "Behaviour of the Firm Under Regulatory Constraint," *American Economic Review*, 52 (5).

BEESELEY, M. E. ve S. C. LITTLECHILD (1989) "The Regulation of Privatised Monopolies in the UK," *The Rand Journal of Economics* 20 (3).

BEESELEY, M. ve B. LAIDLAW (1995) "The Developments of Telecommunications Policy in the UK, 1981-1991," *The Regulatory Challenge*, ed. M. BISHOP, J. KAY ve C. MAYER, Oxford University Press, Oxford.

BRADLEY, I ve C PRICE (1988) "The Economic Regulation of Private Industries by Price Constraint," *Journal of Industrial Economics*.

CARSBERG, B. (1991) "Office of Telecommunications," *Regulators and the Market: An Assessment of the Growth of Regulation in the UK*, Ed. IEA, Institute of Economic Affairs.

GILLAND, T. ve P. WASS (1993) "Introduction," *Regulatory Review 1993*, CIPFA, CRI, London.

GLYNN, D. (1988) "Economic Regulation of the Privatised Water Industry," *Lloyds Bank Annual Review: Privatisation and Ownership*, Pinter Published, London.

LITTLRCHILD, S.C. (1983) *Regulation of British Telecommunications' Profitability*, Department of Industry, London

LITTLRCHILD, S.C. (1983) *Regulation of British Telecommunications' Profitability*, Department of Industry, London.

SAPPINGTON, D.E.M. ve D.S. SIBLEY. (1992) "Strateging Non-Linear Pricing under Price Cap Regulation," *The Rand Journal of Economics*.

TRAIN, K. (1994) *Optimal Regulation The Economic Theory of Natural Monopoly*, The MIT Press, London

VICKERS, J. ve G. YARROW (1989) "Telecommunications, Liberalisation and The Privatisation of British Telecom", *Privatisation and Regulation: The UK Experience*, Clarendon Press, Oxford.

VICKERS, J. ve G. YARROW. (1989) "Telecommunications, Liberalisation and The Privatisation of British Telecom", *Privatisation and Regulation: The UK Experience*, Clarendon Press, Oxford.